

סנהדרין נה-נו

משה שווערד

1. תוספות הרא"ש מסכת סנהדרין דף נה עמוד א
מיחייב אשוכב ומיחייב אנשכב. אליבא דר' עקיבא איכא לפרושי אם התרו בו משום שוכב חייב ואם התרו בו משום נשכב חייב.

2. ספר מרגליות הים

ג. המערה מעצמו כו' מחייב אשוכב מחייב אנשכב.
בחמ"ח כ' אליבא דר"ע איכא לפרושי אם התרו בו משום שוכב חייב ואם התרו בו משום נשכב חייב. הרא"ש ז"ל, ובאור הנעלם הנזכר מביא בשם גירסת ש"ס כת"י: בעא מיניה רב אחדבוי כו' המערה מעצמו מהו לר"ע דאמר קרי ביה לא תשכב לא קא מיבעי לי אלא לר' ישמעאל מהו א"ל קבסרין. אר"א מאי קא קשיא לך כו', ולמד חייב הכא

3. ספר מרגליות הים

ז. אר"ש תניתיה מה אילנות כו'. במאירי (ע' ריט) נצטוונו על שריפת האשרה מפני שבאה לאדם תקלה על ידה. ר"ל לאותו שעבדוה. שהרי בן נח הוזהר על ע"ז, אע"פ שאין להם בושת בכך אפשר שבע"ז החמירה התורה הרבה, יש שואלין אם סיבת שריפת האשרה מפני התקלה האיר אמרו בע"ז [ג"ב ב] בע"ז של גוי שיש לה בטלה, וכתבו גדולי המפרשים שהגוי אינו מצוה לא בהריגת הבהמה ולא בשריפת האשרה ומאחר שלא נצטוו בכך כל שבטלה קודם שתבוא ליד ישראל ודאי מתוך רצונו הופקע שם עבודה זרה ממנו. אבל ישראל נצטוו בהשתתף אין השתתף מבטלה משבאה לידו, ומכאן כתבו גדולי המפרשים שכן נח הבא על הבהמה אם הבהמה של ישראל או שקנאה אחרי כן או ניתנה לו במתנה חייב להרגה, ולא יראה כן — וע' שר"ת חכם צבי סי' פ"ד דבזה"ז פשוט שהיא מותרת.

4. ספר מרגליות הים

י. מי איכא מדי דלישראל לא אפר ולעכו"ם אפר.
בערל"ג הקשה מאי מי איכא שייך בכאן הא העבודה אסורה לישראל ולנכרי ואין זה דומה לשאר מי איכא מידי שבש"ס דהתם מיירי באותו דבר עצמו הנאסר לנכרי אם תתיר לישראל נימא מי איכא מידי כו', וכ' שמפני זה פי' הרמב"ן והר"ן שבאמת לאו מכח מי איכא מידי פריך אלא דה"ק כיון שבישראל מותר דאיכא תקלה וקלון כ"ש דשריא בנכרי דליכא אלא תקלה לחדד הוא דקאמר מי איכא מידי שיגרא דלישנא בעלמא נקט כמש"כ הרמב"ן בלקוטים שבס"ס חמש שיטות.

5. רמב"ם יד החזקה הלכות איסורי ביאה פרק יב

(ט) עכו"ם הבא על בת ישראל אם אשת איש היא נהרג עליה ואם פנויה היא אינו נהרג;
(י) אבל ישראל הבא על הכותית בין קטנה בת שלש שנים ויום אחד בין גדולה בין פנויה בין אשת איש ואפילו היה קטן בן ט' שנים ויום אחד כיון שבא על הכותית בזדון ה"ז נהרגת מפני שבא לישראל תקלה על ידיה כבהמה ודבר זה מפורש בתורה שנאמר הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם וכל אשה יודעת איש למשכב זכר הרוגו;

6. מגיד משנה על הלכות אסורי ביאה פרק יב

[י] אבל ישראל הבא על הכותית וכו'. זה לא מצאתי מבוואר והפסוק הזה אינו מוכרח דהתם אפילו לא נבעלה כיון שהיו ראיות לביאה היו נהרגות כמו שמפורש ביבמות בפרק הבא על יבמתו ויהיה הטעם מפני שעל ידיהן עבדו ישראל לפעור ומתו מהם רבים. ומ"ש בסנהדרין פרק ד' מיתות (דף נ"ה) גבי בהמה שהיא נסקלת משום שבאת תקלה לישראל על ידה ושקיל וטרי התם אי נסקלת בקלון בלא תקלה היינו בבהמה אבל בכותית לא אשכחן ואיכא למימר שדעת רבינו דכיון דבנשי מדין אשכחן דאפילו ראיות לביאה נהרגו משום שבאת תקלה על ידן איכא למילף מינייהו בעלמא בנבעלה במזיד.

7. ספר מרגליות הים

ה. רש"י ד"ה ואם בא עליה יבם קנאה כו' ומתגרשת חימונו בגט. ע' מהרש"א שהעיר על דלא נקט רש"י הכא קנאה ליורשה כדלקמן גבי בן תשע שנים כו' ובשו"ת תורת מרדכי אהע"ז סי' קפ"ו הביא מרש"י קדושין י"ט א דקנה לה מדאורייתא ליורשה וה"ה כא"א וכ"כ הרמב"ן והר"ן בנדה מ"ה א כו' עיי"ש ובשואל ומשיב רביעאה ח"א סי' מ"ט (ג"ז סע"ג).

8. תוספות מסכת סנהדרין דף נה עמוד ב

ואינו מאכיל - פ' בקונט' אם היה כהן ובא עליה לשם קידושין אינו מאכיל וקשה דאין זה תלוי בביאה אלא משום דקידושין קטן לאו קידושין ויש לפרש דאינו מאכיל ביבמתו קאמר אע"פ שזקוקה ועומדת.

9. ספר מרגליות הים

י. תורה ואינו מאכיל פ' בקונטרס כו' וי"ל דאינו מאכיל ביבמתו קאמר כו'. ע' חדושי רבינו יונה הכא. ובערל"ב כ' דהתוס' לשיטתם בקדושין י"ט א דיבמה לקטן בן ט' אינה קנויה רק מדרבנן ואינו יורשה ומטמא לה לכן אינה אוכלת ג"כ בתרומה. אבל רש"י לשיטתו דסובר דאקנית ליבם מדאורייתא ויורשה ומטמא לה א"כ אוכלת ג"כ בתרומה דהא אשתו היא מדאורייתא לכל דבר ורק לענין אשת איש מיעטה קרא לכן לא יכל רש"י לפרש כתוס' וצ"ע שיטת רש"י בנדה מ"ד, וע' בצפנת פענח לרמב"ם הל' אשות פ"ד ה"ח.

10. ספר בירורי הלכה

ב. (שיטת הרמב"ם.) בשתי ההלכות שלפנינו פוסק הרמב"ם שאין הבהמה נהרגת, וכותב הכסף משנה בהלכות מלכים שזו בעיה שלא נפשטה ולכן אין הורגים מספק, וכן כותב המגיד משנה בהלכות איסורי ביאה. בעל ליקוטי הלכות כותב שמן הגמרא נראה ששתי הבעיות נמצאות אחת בניגוד לחברתה מבחינת הדיוק מן המשנה, ולכן אם היתה בהמה אחת שהגוי בא עליה במזיד והישראל בא עליה בשוגג יש להורגה ממה נפשך - מצד התקלה או מצד הקלן. הב"ח בתשובה (סי' קיא) שואל על ההלכה של הרמב"ם, כי לכאורה מהגמרא נראה שהלכה כרב ששת לפי הפירושים הנזכרים, ומלבד זה לשון הרמב"ם בהלכות מלכים היא שאין הורגים את הבהמה מפני שלא נצטוו בהריגתה, אלא ישראל. משמע שאין זה דין הבא מספק אלא בתור הלכה ודאית.

11. ספר דרך ים

ב) כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחס עלה וכו' - האחרונים חוקרים אם קטן אינו מוזהר כלל על איסורים (ע' בקה"י [יבמות סל"א] שכתב דכ"מ בתוס' בנדה מו: ד"ה אי וכ"מ מלישנא דמתני' לקמן סח:) או דפטור רק מעונשין (וכ"כ התורה"ד פסקים סי' סב), ובקר"א ביבמות קיד. כתב דזה תלוי בפלוגתא שם אי קטן אוכל נבילות ביד מצוין להפרישו, ובקה"י (יבמות סל"א) הביא דהמשכנות יעקב הוכיח מהא דמבואר בסוגיין דבקטן איכא משום תקלה וקלון דע"כ דהוא מוזהר על איסורין והביא עוד דהתבואות שור הוכיח כן מהא דשחיטתו כשירה וחשיב בר זביחה ומבואר בש"ך (יו"ד א, כז) דהוא משום דאסור לקטן לאכול בלא שחיטה, אכן לאידך גיסא הוכיחו הקר"א והמשכנ"י מהא דאיתא ביבמות לג. דקטן שהגדיל חלים עליו איסור זרות ושבת בבת אחת דע"כ דקטן לא מוזהר, וכן הוכיח הקה"י מהא דקטן א"י להוציא את אביו בברהמ"ז וכן מהא דפסול לכתובת תפילין משום שאינו בקשירה, וע"ש שדן דיש חילוק בין לאו לעשה, וכתב דהא דמבואר הכא דאיכא תקלה וקלון הוא משום דהוי מעשה עבירה ושנאו לפני המקום ואע"פ שאינו מוזהר, והארכנו טובא בענין זה ביבמות קיד. אות יג ע"ש.

12. דף על הדף סנהדרין דף נה עמוד ב

בגמ': כיון דמזיד הוא תקלה נמי איכא ורחמנא הוא דחם עילויה עליה ידיה חס רחמנא אבהמה לא חס רחמנא. בספר "מעשה איש" (ח"ד) הביא שיש מן האחרונים ז"ל שהוכיחו מהכא ש"קטן" מוזהר על האיסורים, וכשחטא נחשב שעבר עבירה, דאם נאמר שקטן אינו נחשב שעבר עבירה, איזו תקלה יש כאן. [עיי' בס' "משכנות יעקב" (אהע"ז סימן מ"ד) ובס' "קהלות יעקב" (יבמות סימן ל"א)].

אמנם מרן החזו"א אמר שאין ראייה מהגמרא כאן דחשיב עובר עבירה, רק דהכוונה היא שהמעשה הוא מעשה איסור, כגון הא דעבירה מטמטמת לבו של אדם (יומא ל"ט, א') - זה שייך גם בקטן, אלא דרחמנא פטריה משום דאין בו דעת, וכיון שהוא עושה מעשה איסור שייך תקלה גביה. (הובא בקובץ "שמוש חכמים", ב"ב תשנ"ז, עמ' י"ב).

13. רש"י מסכת סנהדרין דף נה עמוד ב

שם כיון דמזידה היא תקלה נמי איכא כו' וכן לקמן גבי קטן. מזה נ"ל דאף דפסק בשו"ע ח"מ סי' צ"ו ס"ג ותכ"ד ס"ח דקטן שהזיק וחבל פטור מלשלם אפי' לאחר שהגדיל ודלא כהג"א מ"מ לצאת יד"ש חייב:

14. שו"ע אורח חיים - סימן שמג

(א) קטן אוכל נבלות אין ב"ד מצווין להפרישו, אבל אביו מצווה לגעור בו להפרישו (מאיסור דאורייתא); ולהאכילו בידים, אסור אפילו דברים שאסורים מדברי סופרים; וכן אסור להרגילו בחילול שבת ומועד ואפי' בדברים שהם משום שבות: הגה - וי"א דכל זה בקטן דלא הגיע לחינוך, אבל הגיע לחינוך צריכים להפרישו (תוס' פרק כ"ב). וי"א דלא שייך חינוך לבית דין, אלא לאב בלבד (ב"י). וקטן שהכה את אביו או עבר שאר עבירות בקטנותו, אע"פ שא"צ תשובה כשיגדל, מ"מ טוב לו שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה, אע"פ שעבר קודם שנעשה בר עונשין (פסקי מהרא"י סי' ס"ב):

15. ספר מגן אברהם על או"ח סימן שמג:

(ד) טוב לו שיקבל. והכי אמרינן בסנהדרין ד' נ"ה ע"ב תקלה איכא קלון ליכא ע"ש ובדבר שבממון עבח"מ סימן שנ"ט ובס"ח סי' תרצ"ב:

16. ספר שערים מצוינים בהלכה

שעבר קודם שנעשה בר עונשין. ומפרש המג"א (שם סק"ד) דהכי אמרי' כאן תקלה איכא וקלון ליכא. ובמחצית השקל כתב, דצ"ל תקלה איכא וקלון איכא, דהרי מסיק בגמ' כיון דמזיד הוא תקלה נמי איכא, וכיון דקרי ליה בגמ' תקלה, דאוי לו לקבל עליו דבר לכפרה [ועי"ש בביאור הגר"א שצ"י נמי לגמ' כאן]. וכ"כ בנחל יצחק (חור"מ סי' ז ענף א) דט"ס איכא במג"א, וצ"ל תקלה איכא וקלון איכא, וכתב דכיון דקטן שעבר איזה חטא מיקרי תקלה, דהיינו מכשול עון, א"כ מוכח מזה דקטן אסור לו לעבור על איזה ענין בקטנותו, דאל"כ לא הוה קרי ליה תקלה, כיון דאיהו לא

17. ספר חסידים - סימן תרצב

אחד בא לפני חכם, א"ל זוכר אני כשהייתי קטן הייתי גונב לבני אדם, וגם הייתי חוטא בשאר חטאים, אמר שמא איני צריך תשובה לשלם הגניבות, כי כשחטאתי לא הייתי בן י"ג שנים ויום אחד, וכיון שהייתי קטן למה אני צריך תשובה ולשלם, א"ל כל עונות שאתה זוכר וכל אשר גנבת אתה צריך לשלם, שהרי יאשיהו שב מכל עונות ושלם כל אשר דן שלא כדין, שצוה להפסיד ממון שלא כדין בקטנותו. ואם תאמר זהו דין מפני שעל ידי גדולים עשה, אינו חייב (שדן לגדולים בני עונשים מפני זה שילם כל אשר דן שלא כדין אבל) מכל מקום שב. (ואמר החכם לו לשלם כל אשר גנב). וכן מי שהיה חכם ואח"כ נטרף דעתו, ואחר זמן נתחכם, כל ההפסדות שיאמרו לו עדים, אע"פ שהיה פטור בבי"ד, חייב לשלם. (מה שהפסיד בשכרותו) וכן מי שהיה שכור כלוט חייב. אבל אינו כל כך חייב, מ"מ על ידו נעשה. אבל אם אמר לו מאד קטן הייתי כשגנבתי, כיון שאינו זוכר בו אינו צריך לשלם:

18. רמב"ם יד החזקה הלכות עבודת כוכבים פרק ב

(י) ואלו הן דיני המגדף אין המגדף חייב סקילה עד שיפרש את השם המיוחד של ארבע אותיות שהוא אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד ויברך אותו בשם מן השמות שאינם נמחקים שנאמר ונוקב שם ה' על השם המיוחד חייב סקילה ועל שאר הכינויים באזהרה ויש מי שמפרש שאינו חייב אלא על שם יו"ד ה"א וא"ו ה"א ואני אומר שעל שניהם הוא נסקל:

(ח) אזהרה של מגדף מניין שנאמר אלהים לא תקלל בכל יום ויום בודקין את העדים בכינויים יכה יוסי את יוסי נגמר הדין מוציאין את כל אדם לחוץ ושואלים את הגדול שבעדים ואומרים לו אמור מה ששמעת בפירוש והוא אומר והדיינים עומדים על רגליהם וקורעין ולא מאחיין והעד השני אומר אף אני כמותו שמעתי ואם היו עדים רבים צריך כל אחד ואחד מהן לומר כזה שמעתי:

19. ספר דרך ים

א) נגמר הדין וכו' אמור מה ששמעת בפירוש - הכס"מ (פ"ב מע"ז ה"ח) מביא דהירושלמי מקשה וכי אומרים לו לגדף ומשני שאומר שקלל את אותו השם שהזכרתי לפניכם וקלל בו וכתב דאינו יודע למה הרמב"ם לא הביא הירושלמי, ועי' בתוי"ט שכתב דממה שלא הוזכר ד"ז בבבלי משמע שחולק על הירושלמי ומשה"ק הירושלמי איך אומרים לו לגדף אינו קושיא דכיון שאינו מתכוין לגדף אלא כדי לקיים מצות סקילה במגדף וא"א לקיים המצוה אלא בכך שרי וכמו בסוטה שצותה התורה למחוק את השם במים, ובמנח"ח (ע, ט) כתב דבכה"ג שנתברר שהעיד שקר א"כ חייב העד גם משום מגדף וע"ש עוד בזה, אולם שמעתי לומר דבאמת בכה"ג שלא מתכוין לגדף לא חשיב גידוף כלל ונכמבואר לקמן סג. דשאני מגדף הואיל וישנו בלב ופרש"י דעיקר חיובו משום שמתכוין לגדף וצ"ל דקושת הירושלמי היתה דעדיף שלא לומר לשון גידוף אבל ודאי אי"ז גידוף להתחייב עליו.

20. ספר מרגליות הים

א. יכה יוסי את יוסי נקטו כינוי משם רגיל בזמנם כדנקטו בב"מ י"ח א שני יוסף בן שמעון בעיר אחת. ביבמות כ"ד א יקום על שם אחיו או אינו אלא לשם יוסף קורין אותו יוסף כו' ובגטין ל"ד ב שמו יוסף וקורין לו יוחנן. יוחנן וקורין לו יוסף כו' שנקטו שם זה תחת כינוי "פלוגי" בהיותו רגיל. ואמנם

הכא נקטו יוסי במקום יוסף לכוונה פנימית כמ"ש בזהר פנחס רכ"ג א דהכי סליק יוסי לחשבון הכסא אלהים בחושבן. וע' זחר חדשי רות (פ"ד א) דדנואש דא נחמא נחמא לל' וזאת היא חשיבא

21. רמב"ם יד החזקה הלכות מלכים פרק ט

(א) על ששה דברים נצטוו אדם הראשון על ע"ז ועל ברכת השם ועל שפיכות דמים ועל גילוי עריות ועל הגזל ועל הדינים אע"פ שכולן הן קבלה בדיניו ממש רבינו והדעת נוטה להן מכלל דברי תורה יראה שעל אלו נצטוו הוסיף לגזל אבר מן החי שנאמר אך בשר בנפשו דמו לא תאכלו נמצאו שבע מצות וכן היה הדבר בכל העולם עד אברהם בא אברהם ונצטוה יתר על אלו במילה והוא התפלל שחרית ויצחק הפריש מעשר והוסיף תפלה אחרת לפנות היום ויעקב הוסיף גיד הנשה והתפלל ערבית ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתירות עד שבא משה רבינו ונשלמה תורה על ידו. [השגת הראב"ד - וכן היה הדבר בכל העולם וכו' והוסיף תפלה לפנות היום א"א כן היה ראוי לומר והוא התפלל שחרית והפריש מעשר (ויצחק הוסיף תפלה אחרת) עכ"ל]:

22. שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ב סימן כה

בענין תפלה לכן נח אם יש לו מצוה ובענין תפלה בעת צרה ח"ו ה' טבת תשכ"ג. מע"כ ידידי הרה"ג מוהר"ר שלום ריווקין שליט"א.

הנה לענין בן נח אם מחוייב בתפלה, פשוט שאינו מחוייב דהא לא נמנו בהמצות דחייבין בני נח בסנהדרין דף נ"ו וכן לא הוזכר ברמב"ם פ"ט ממלכים שחושב מצות דחייבין בני נח.

ולענין אם יש לו מצוה כשמתפלל להשי"ת נראה שיש לו כמפורש בקרא בישעיה כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים ופרש"י שם ולא לישראל לבדם, ואם הוא לגרים שיתגירו הא הם כישראל ממש וזה היה נקרא לישראל לבדם לכן ברור שקאי גם לבני נכר שלא נתגירו ומקיימים רק מצות שחייבין בני נח, וא"כ הרי הוא כמפורש שאף שפטורין מתפלה מ"מ כשמתפללים להשי"ת עושין מצוה, דאל"כ איזה שבח הוא במה שיקרא בית תפלה לכל העמים אם אין להנכרים שום מצוה בתפלתם. ומסתבר שהוא בחשיבות דאינו מצווה ועושה ובשכר זה. ולהרמב"ם פ"י ממלכים ה"ט

שאסור לבן נח לחדש מצוה ולקיים בדעתו שמצווה על זה והא דכתב בה"י שכן נח שרצה לעשות מצוה משאר מצות התורה כדי לקבל שכר אין מונעין אותו הוא כפי' הרדב"ז שעשאה בידעה שאינו מצווה ע"ז אבל מ"מ רוצה לעשותה, יהיה גם בתפלה כן דמ"ש משאר מצות.

אבל נראה לע"ד שהוא רק לקבוע חיוב להתפלל אף כשאין לו צורך מיוחד לבקש איזה דבר אבל כשמתפלל רק כשיש לו צורך כגון שיש לו חולה או שאין לו פרנסה הוא כחייב ממש, ולא קשה ממה שלא החשיב זה למצוה מיוחדת בחיוב בני נח, משום דזהו עיקר האמונה בהשי"ת שרק הוא הנותן פרנסה והרופא חולים וכשאינו בוטח על השי"ת ואינו מתפלל אליו הרי הוא כאינו מאמין בו ומאמין בדברים אחרים, ואמונה בהשי"ת אף שלא הוזכר זה במנין הז' מצות ודאי הוא מחוייב להאמין, שהרי אף קיום כל הז' מצות אם לא עשאו מחמת שהשי"ת צוה בהן בתורה, מפורש ברמב"ם ספ"ח שם שלא נחשבו כמקיימים ואינם מחסידי אוה"ע עיי"ש, וא"כ בהכרח שמחוייב להאמין בהשי"ת וגם שנתן התורה, וממילא הרי רק ממנו צריך לבקש פרנסה ורפואה וכל דבר.

ופשוט שאף הסוברים תפלה הוא רק מדרבנן הוא רק לענין להתפלל בכל יום אף שאין לו צורך מיוחד אבל כשיש להאדם צורך מיוחד כמו בעת צרה יודו שהוא חיוב מן התורה להתפלל. ומפורש כן ברמב"ן בסה"מ מ"ע סימן ה' עיי"ש. ומש"כ הרמב"ן שם ומה שדרשו בספרי ולעבדו זו תפלה אסמכתא היא או לומר שמכלל העבודה שנתפלל אליו בעת הצרות, שמשמע לכאורה שמספקא לו אין הספק שמא גם להתפלל בעת צרה הוא רק דרבנן שזה א"א שהוא מעיקרי האמונה לבטוח בהשי"ת ולבקש מעמו שיעזרוהו, וכדחזינן שנענש אסא על שלא דרש את ה' בחליו כי ברופאים בדה"י ופ"י במצודת דוד שלא דרש להתפלל אל ה', ואם היה רק מדרבנן אף בעת צרה מ"ט נענש דהא לא תיקנו אלא אנשי כנה"ג אם הוא רק דרבנן, ודוחק לומר ששלמה תיקן להתפלל בעת צרה ואנשי כנה"ג הוסיפו להתפלל בכל יום דלא הוזכר זה. וגם הא חזקיהו המלך גנז ספר רפואות כדאיתא בברכות דף י' ופרש"י שם כדי שיבקשו רחמים, ואם לא היה חיוב לבקש רחמים לא היה זה טעם שיגנוז דמה לו אם לא יבקשו רחמים כיון שאין לזה חיוב, לכן ברור שלנו"ע מחוייבין להתפלל בעת צרה מדאורייתא אף להסוברים תפלה דרבנן. וכוונת הרמב"ן בספקו הוא אם יש לפרש הקרא על זה משום דאף בלא קרא ידעין זה מטעם שהוא מעיקרי האמונה והוי דרשת הספרי מלעבדו זו תפלה בהכרח על כל הימים אף שלא בעת הצורך שזהו לדידיה רק אסמכתא, או שאף שא"צ קרא מ"מ יש לפרש לעבדו על זה שיתפלל בעת צרה ויהיה ע"ז עוד עשה לבד החיוב מצד עיקרי האמונה. וכיון שמצד עיקרי האמונה יש חיוב הוא חיוב גם על בן נח להתפלל בעת צרתו ויהיה לו שכר על אמונתו בהשי"ת ותפלתו אליו כמחוייב ועושה בתפלה זו דבעת צרה... ולהזכיר שם גד באנגלית שהוא הכוונה על השי"ת בגילוי הראש נראה שאין להקפיד כ"כ, דהא הש"ך יו"ד סימן קע"ט ס"ק י"א כתב דבלשון חול כמו גט אינו שם כלל ומותר למחקו והוא פשוט אצלו כ"כ עד שאמר בלשון והגע עצמך דהא מותר למחקו שם שנכתב בלשון חול, ומצד זה מתיר אף ללחוש על המכה ולרקוק בהזכרת פסוק בלשון לעז אף שאמר גם השם בלשון חול כרש"י בשם רבו ורק לכתחלה יש לזהר עיי"ש, א"כ כ"ש לענין הזכרה בגילוי הראש שיש שסוברים שאף שם ממש הוא רק למדת חסידות, וכן משמע גם לשון המחבר בסיומן צ"א סעיף ג' שכתב בלשון יש אומרים שאסור משמע שאינו לכו"ע, שודאי אין להחמיר כשאי אפשר כמו לאלו שבבתי ספר המדינה שלא ילבשו היארמולקעס/הכיפות/ ואין קפידא במה שיזכירו גם שם גד בלשון אנגלית, ומצד זה היו יוצאין ידי תפלה דאורייתא כיון שאין הנוסח מכומרים.

23. ספר מרגליות הים

כ. ת"ר שבע מצות נצטוו בני נח. יעוין בזהר חדש פ' נח (כ"ב סע"ד) אר"י מאין היה לשם בן נח תורה אלא אדם הראשון ידע התורה והניחה בקבלה לשת בנו ואח"כ באה ליד חנוך עד שבא לשם והיה מתעסק תמיד בה, אמר לו ר' יוסי אם התורה היתה במדרשו של שם למה הוצרך הקב"ה לצוות לבני נח אותן שבע מצות שנצטוו שהרי בתורה נכתבו כולן קודם לכן, אלא אמר ר' יצחק בשעה שהמבול בא לעולם ונכנסו לתיבה מרוב צערם נשתכחה משם עד שבא הקב"ה וחידש להם אותן שבע מצות כו' בירר להם הקב"ה שבע מצות מן התורה כדי שישמרו אותם וראה ניצוצי זהר שם.

24. ספר מרגליות הים

כא. ומצינו שנענש קין על שפיכת דמים וגזר דינם של דור המבול נחתם על הגזל הרי שכבר היו מצווים על כך אלא אדה"ר נצטוו רק על ששה דברים ולנח הוא שנתוסף אבר מן החי עיין בראשית רבה פט"ז ושם פכ"ד ה' ופל"ד ג' ובשמור"ר פ"ל ט דכל עוד שלא הותר להם בכלל לאכול בשר לא היה צורך בצו לאבר מן החי. אמנם בשח"ש רבה פ"א פס' ישקני ה' משמע דגבי אדה"ר נחשב הצו מכל עץ הגן אכול תאכל כלומר ולא בשר. ואח"כ בנח כשהותר לו בשר נתוסף במקומו איסור אבמה"ח. וראה מדרש משלי פל"א פס' רבות בנות עשו חיל אדה"ר נצטוו על שש מצות נח על אבמה"ח אברהם על המילה כו' [וז"ש למנצח על השמינית זו מילה שניתנה בשמיני ר"ל שהמצוה הראשונה אחר שבע מצות ב"נ היא מילה והיא הדגשת חשיבותה שלכן היא המצוה השמינית. כלומר הראשונה לקדושת ישראל] כו' יעקב על גיד הנשה. יהודה על היבמה. ישראל על רמ"ח מ"ע כו'. וע' זהר נח ע"א רע"ב ואתם פרו ורבו כו' הכא יחייב לון קב"ה שבע פקודי אורייתא לון ולכל דאתו אבתרייהו עד דקיימו ישראל בטורא דסיני ואתייהב לון כל פקודי אורייתא כחדא.

25. ספר מרגליות הים

כג. והתניא עשר מצות נצטוו ישראל במרה כו'. לכאורה הול"ל מיד שבמרה הוסיפו להם ג' מצות על השבע שכבר נצטוו. אמנם הדגישו בזה שהיתה קבלה מחודשת של כל השבע מצות שאין אנחנו מקיימין אותן לפי שכן נצטווה אדה"ר ונח רק מפני שכן צוה ה' את משה ע' פיהמ"ש להרמב"ם חולין ספ"ז [עיין להלן אות כט], וע' שו"ת הרשב"ש סי' תקמ"ג ובס' בית האוצר מהגר"י ענגל ח"א מערכת אבות אות יג (ט' ע"א).

26. ספר מרגליות הים

כו. וכיבוד אב ואם. ע' יבמות ה' ע"ב דילפו עשה דוחה ל"ת ממילה ותמיד. ודחו בשביל שישנן לפני הדיבור. ואח"כ אמרו תיתי מכיבוד אב ואם כו'. ולהאמור הרי גם כיבוד או"א היא עשה דלפני הדיבור. ויעוין בס' דברי שאול תנינא פ' במדבר דכ' שבמרה נצטוו רק על כיבוד אם ולא על כיבוד אב דלפני מתן תורה לא אולו בתר רובא עיי"ש. ובניצוצי זהר קדושים פ"ג א אות יא הבאתי ראיה לשיטת הרמב"ם בסהמ"צ דמצות כבוד אב ואם נחשבה מצוה אחת. דאי נחשב כשתי מצות הרי נתוספו ד' והערתי דלפמ"ש בדברי שאול הנזכר אין מכאן הוכחה דלא נתוסף אז רק כיבוד אם לבד. ויעוין

ברש"י בשלח שם ומשפטים כ"ד ג שכתב דבמרה נצטוו גם על פרה אדומה. וכ"ה בפיוט פרשת פרה בברכת התחיה. ממרה חקה גזר" ובסדר עולם זוטא בחודש השני ניתנו לישראל במרה מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם שבת ופרה אדומה ודינים. ובפי' ריב"א [בעלי החוס' עה"ת] הקשו שבגמ' משמע דלא נאמרה עד אחר מעשה העגל. וכתב דנאמרה במרה ולא נעשית עד לאחר המעשה. וראה במזרחי בשלח שם שהביא דפרשת פרה אדומה נאמרה ביום שהוקם המשכן. וכתב שהן מדרשות חלוקות

27. דף על הדף סנהדרין דף נו עמוד ב

בגמ': והוסיפו עליהם דינין שבת וכיבוד אב ואם. הנה ברש"י (שמות טו, כה) כתב דבמרה ניתנו לבנ"י שבת, פרה ודינים ע"כ. ולכאורה הוא דלא כמפורש בגמ' כאן, ובגור ארי' לרבינו המהר"ל זצ"ל (פר' חוקת) המליץ על רש"י די"ל דבגמ' סנהדרין חשיב רק מצוות שנצטוו לעשותם מיד ולכן לא חשיב פרה ע"ש, ובלבוש כתב דלרש"י היו עוד מדרשים שנעלמו מאתנו ע"ש בדבריו. ואמנם גם בפייט לפרשת פרה (ד"ה ממרה וכו') מפורש שאז ניתנה פרשת פרה ע"ש וראה במקור ברוך (ח"ג דף תשס"ז) שרצה לעשות ט"ס ברש"י דבמקום שהי' כתוב פ"א צ"ל כ"א ור"ל כבוד אב ע"ש אך הרי גם ברמב"ן מביא בשם רש"י (בשמות שם) פרה אדומה וע"כ דזוהי הגירסא הנכונה ברש"י ודו"ק. ועי' בפרדס יוסף (פר' בשלח אות ע"ט) בזה עוד חדשות ובתורה שלמה (פר' בשלח עמ' 293) כתב שאין מקור מפורש בחז"ל לדברי רש"י הנ"ל ע"ש. וי"ל דהש"ס כאן בסנהדרין הוא לשיטתו כש"ס דגיטין (ס' ע"א) דעל פרה נצטוו בר"ח ניסן ולא במרה ודלא כרש"י וכירושלמי (פ"ג דמגילה ה"ה) ודו"ק.

28. ספר מהרי"ץ חיות

שם עשר מצות וא"ל הן ו' מצות ב"נ הוסיפו דינים ושבת וכבוד אב ואם. נ"נ מכאן ראייה לשיטת דכבוד אב ואם אינו רק מצוה אחת דאם כדעת הסמ"ג והרמב"ן מובא נמשנה למלך דרך מצותין סוף ח"א דשמי מצות הוא ח"כ אחד עשר מצות המה ולמה אמרו עשר מצות נצטוו במרה. ומה שהזכירו להצטוות עוד הפעם על מצות בני נח מה שזכר נצטווה אדם ונח מכאן ראייה לשיטת הרמב"ם פי' המשנה ס"פ גיד הנשה על משנת טהר נטהורה שר' כל מה שאנו מרחיקים או עושים היום אין אנו עושים רק במצות הקב"ה על ידי משה רבינו ע"ה לא שהקב"ה אמר זה לנביאים שלפניו כמו שאין אנו אוכלין אבר מ"ה אינו מפני שהקב"ה אסרו לנו אלא שמה נזהר עלינו אבר מ"ה במה שאנו צאינו ע"ש וא"כ אילו לא נצטוו במרה ע"י משה רבינו על ו' מצות ב"נ לא היה עליהם לחוב ומפ"י הוצרכו להצטוות מחדש. ומיושב קושיה החוס' כאן דהרי איכא מילה דג"ה שנצטוו האצות. אבל לפי הנ"ל ניחא דמצות אלו ג"כ אינם עלינו לחוב רק במה שנצטוו עוד הפעם בסיני אבל קודם לזה לא ובמרה לא נצטוו עדיין על המילה וג"ה רק עשר מצות אלו בלבד. ומפ"י לא חשיב להו כאן וכבר אמרו כלל גדול ע"י צירושלמי פ"ג דמועד קטן דאין למדין דבר מן קודם מחן חורה. וראיתי בשו"ת רשב"ש סימן תקמ"ג שכח דמפ"י הוצרכו להצטוות עוד הפעם על שבע מצות ב"נ משום דקי"ל לקמן נ"ט ע"א דמנה שחמרה לב"נ ולא נשנית בסיני לישראל נאמרה ולא לבני נח וא"כ אם לא נצטוו עוד הפעם לא היה לחוב רק לישראל בלבד ומפ"י הוכרחו להצטוות עוד הפעם דמקרי

נאמרה ונשנית ע"ש וכיולא בזה כתבו החוס' (חולין כ"ג ע"א) ד"ה תמות ואע"ג דכל חורת משה לישראל נאמרה ולא לעכו"ם (ועיין שו"ת ח"ל סימן כ"ו) ואיך אפשר דעיקר הווי לא תבא רק עבור עכו"ם י"ל דכמו בקרבנות יש נ"מ גם אלינו דאסור לקבל מהם קרבנות מחוסר אבר כן יש נ"מ בשאר מצות ב"נ ג"כ לישראל דאם ב"נ אסורים במצות אלו שוב אסור להשלים בזה משום לאו דלפני עור לא תתן מכשול: [ספר"ץ חיות]

29. תוספות מסכת סנהדרין דף נו עמוד ב

עשר מצות - תימה הא איכא גיד הנשה למ"ד (בחולין דף ק:): לבני יעקב נאסר ומילה שניתן לאברהם אבינו.

30. ספר מרגליות הים

כמ"י ובמקום שמואל שער התירוצים כ' עפ"ד הרמב"ם בפיהמ"ש פ' גיה"נ שכתב שים לבך על העיקר הגדול הזה שכל מה שאנו מרחיקין או עושין היום אין אנו עושין אלא במצות הקב"ה ע"י משה רבינו ע"ה, לא שהקב"ה אמר זה לפניו כגון זה שאין אנו אוכלין אבמה"ח אינו מפני שהקב"ה אסרו לנח אלא מפני שמשה אסר עלינו אבמה"ח במה שצוה מסיני כו' וכמו כן אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו מל עצמו ואת אנשי ביתו אלא מפני שהקב"ה צוה אותנו ע"י מרע"ה שנמול כמו שמל אאע"ה, וכן גיה"נ אין אנו הולכים אחר איסור יעקב אבינו ע"ה אלא מצות מרע"ה כו' ונ"ש הברייתא עשרה מצות נצטוו בניי במרה וקחשיב ז' מצות ב"נ שכבר נצטוו, ולהג"ל לק"מ דלא חשיב כלום מה שכבר נאסר לב"נ אלא מה שנצטוו מחדש ע"י מרע"ה ומשום"ה לא חשב מילה שניתן לא"א דמה בכך שניתנה לאברהם כיון שלא ניתנה עדיין ע"י משה אין זה מיקרי עדיין נצטוו, וגם בגיה"נ כך, ויתישב בזה מדוע לא חשבי הא דאמרינן ביבמות ק' ע"ב שנצטוו אברהם דלא לנסוב שפחה ונכרית (ע' מהרש"א שם) דלא חשב רק מה שנצטוו מחדש ע"י מרע"ה.

31. ספר מרגליות הים

ל. ובסה"ק כ' הא דלא חשבו שהיו מחויבין בדיני פסח וקרבתו זהו משום דלא חשבו רק מצות שקיומן אינו תלוי בזמן אבל פסח היה להם לחכות כשנה עד שתגיע זמן המצוה ובנתיים הרי ניתנה תורה, ע"כ לא נחשב בין הדברים שנתחייבו כבר קודם מתן תורה, וגם מצות קידוש החודש, הנה אין מקדשין את החודש אלא כשנראה בזמנו לקדשו וכיון דניסן ואייר היו מעוברין א"כ לא קידשו לא אייר ולא סיון רק את תמוז ואז היה כבר אחר מתן תורה, ומצות בכורות ס"ל כמ"ד דאותם הנולדים במדבר לא נתקדשו ולא היו מחויבים במצוה של קידוש בכורות רק אחרי שבאו לארץ כדכתיב והיה כי יביאך וגו' והעברת כל פטר רחם, ובוה יונח גם מ"ש תוס' ממילה דהרי אמרו ביבמות ע"ב א דכל ארבעים שנה שהיו במדבר לא מלו את בניהם עד שמל אותם יהושע א"כ אין זה בכלל התחייבות ממרה, וגיה"נ י"ל כמ"ד בחולין בסיני נאמר אלא שנכתב במקומו, ומצות תפלין שנאמרה בפרשת בא נשנתה אח"כ בפרשיות שאחרי הדיבור שבלעדן הרי התפלין פסולות [וע' כסא דהרסנא לבשמים ראש סי' כ"ד], ויעוין ברמב"ם הל' מלכים רפ"ט דבמצרים נצטוו עמרם במצות יתירות [ע' לעיל נ"ו א אות כב] ולפ"ז כבר היו מחויבים בהן במרה ולא נחשבו רק מצות שהן בשב ואל תעשה ע"מל"מ שם פ"י ה"ז באריכות.

32. ספר שערים מצוינים בהלכה

פסח) שכתבו טעם זה אהא דאומרים בקידוש ליל שבת "באהבה וברצון". וע"ע בלבוש (או"ח סי' רעא ס"י) דאין אומרים בשבת בקידוש "אשר בחר בנו" כמו ביו"ט, משום דשבת במרה ניתנה שהוא קודם מתן תורה, ובאותו פעם עדיין לא בחר בנו כל כך, עד שניתנה התורה על הר סיני ואז בחר בנו בחירה גמורה.

כתב הלבוש (או"ח סי' תפז) דהא דאומרים בתפלת יו"ט שחל בשבת "באהבה מקרא קודש", משום דכל המצות ובכללם המועדים ניתנו בסיני ע"י כפיית הר כגיגית, משא"כ מצות שבת שנצטוו במרה נתקבלה באהבה כו' ע"י"ש. ועי' בסידור אוצר התפלות (פי' דובר שלום, קידוש ליל שבת) ובעט"ז (הגדה של

33. דף על הדף סנהדרין דף נו עמוד ב

בגמ': ויצו אלו הדינין וכן הוא אומר כו'.

הרמב"ם (סוף ט' מהל' מלכים) כתב שאנשי שכם נדונו למיתה, כיון ששכם בן חמור עבר על איסור עריות בלקחו את דינה בת יעקב, והם לא דנו אותו, א"כ עברו על איסור "דינים" שהוא א' מז' מצוות בני נח, וממילא נהרגו כי התראתן זו היא מיתתן. ועיין עוד ברמב"ן בראשית (ל"ד י"ג) שחולק עליו ובאוה"ח הק' שם.

לגבי אבימלך כשלקח את שרה כתיב שא"ל הקב"ה בחלוש: ואם אינך משיב, דע כי מות תמות אתה וכל אשר לך. וקשה אם הוא חטא, למה ימותו כל אשר לו.

ותי' הגרי"ז עה"ת (פ' וירא) וכבר קדמו בערוך לנר מכות (ט' ע"א) שהוא הי' מתחייב מטעם שעבר על איסור עריות, והם היו מתחייבים על שעברו על איסור "דינים", שלא שפטו אותו, וכמו שכתב הרמב"ם הנ"ל שמהאי טעמא נהרגו אנשי שכם.

34. דף על הדף סנהדרין דף נו עמוד ב

אכל תאכל ולא אבר מן החי.

מבואר כאן בגמ', דיש לב"נ ב' איסורים, אסור לאכול בשר מן החי ואסור באבר מן החי ודין אבר כשיש בו בשר גידין ועצמות.

והקשה הגאון השאגת ארי' להגאון רבי נתן אדלר זצ"ל (והו"ד בשו"ת חתם סופר יו"ד סוס"י ע') דצ"ע, מאחר דגם הבשר אסור לו ואין לב"נ שיעורין, דלא ניתנה שיעורין אלא לישראל, כמש"כ הר"מ, ואיך משכח"ל אסור אבר מן החי, דכל שאוכל אבר הרי אכל גם בשר ומתחייב על הבשר, ולומר דלעבור עליו בשנים לא שייך אצל ב"נ, דאזהרתו זו היא מיתתו, ורק בישראל כשאינו נהרג שייך להחמיר עליו לעבור בשנים כדי שילקה ב' פעמים מלקות...

הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א כתב להעיר: על עיקר קושית השאג"א דאיכא נפ"מ כשנתקשה ואין ראוי לאכילה דאין בו איסור משום בשר, ומ"מ מצטרף לאבר דומיא דגידין דאין בגידין בנו"ט ע"כ.

ספר חיי אדם - חלק ראשון - כלל ה

(א) לאחר שגופו ולבושו ומקומו טהור, יכין עצמו לברך הברכות. וצריך האדם לזהר מאוד שיברך ביראה ובכוונה רצויה, ושלא יברך ח"ו שום ברכה לבטלה, כגון שא"צ כלל לברכה זו, או אפי' לגרום ברכה שא"צ, כגון שיכול לפטור בברכה א' וגורם לברך עוד ברכה, כגון שהניח תפלין של יד ומפסיק בשיחה ואז חייב לברך עוד הפעם על של ראש. והמברך לבטלה, עובר על לא תשא מדרבנן. אבל המוציא שם שמים לבטלה, עובר על מ"ע את ה' אלהיך תירא, וכתוב, אם לא תשמור ליראה את השם הנכבד והנורא כו', כי זה הוא מכלל היראה שלא להזכיר שמו הגדול כי אם בדרך שבח וברכה מה שמחויב, אבל לא לבטלה, ויירא ויזדעזעו איבריו בשעה שמזכיר השם. ולא שם המיוחד בלבד, אלא כל השמות שאינן נמחקין המיוחדין לשמו הגדול ב"ה. ואפי' בכל לשון, אסור. (כדי להלחיב לב אנשים לגדול הזהירות, מה אעתיק מעשה רב. גדול אחד אנגיד ושמע בב"ד של מעלה קול רעש גדול "פנו מקום לצדיק אחד שנפטר". וקבלוהו בכבוד גדול ונתנו לו ס"ת בזרועו ושאלוהו, קיימת מה שכתוב בזה. ואמר, הן. קיימת מצוה ראשונה שהיא פו"ר לא להנאתך אלא לש"ש. ואמר, הן. אמרו, מי מעיד כך. ובאו המלאכים שנבראו מהמצות אשר עשה עד אין מספר והעידו בו. זה אומר, נבראתי ממצוה זו וכו'. אח"כ הביאו לפניו ארבעה טורים ושאלוהו, קיימת תורה שבע"פ. ואמר, הן. ומי מעיד. ובאו המלאכים כנ"ל. אח"כ שאלוהו, נזהרת מלהוציא ש"ש לבטלה, וידום. חזרו ושאלו, אשתיק ולא אמר להו ולא מידי. והכריזו אחר עדות, ובאו גדודים מלאכים לבושים שחורים והעידו. זה אומר, נבראתי ביום פלוני כשהוציא אזכרות כך וכך בתפלה בלא כוונה. וזה אומר כך. ויקרעו שמלותם כל הב"ד של מעלה, וגם אני קרעתי. ואמרו, טפה סרוחה, איך לא יראת כו'. ונגמר דינו, או לבוא לגיהנם או לחזור ולבוא בגלגול, ובחר בגיהנם מבגלגול, עכ"ל. ואיד לא ישים האדם אל לבו להזכיר השם ביראה ופחד ובכוונת הלב. ...

(כו) אסרו לזרוק ברכה מפיו ולברך במהירות, אלא יכוין פירוש המלות ויברך בנחת. וז"ל ס"ח סי' מ"ו, כשהוא נוטל ידיו או שמברך על הפירות או על המצוות השגורות בפי כל אדם, יכוין לבו לברך לשם בוראו אשר הפליא חסדו עמו ונתן לו הפירות או הלחם ליהנות מהם וצוהו על המצוות, ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דבריו מפיו בלא הגיון הלב. ועל דבר זה חרה אף ה' בעמו, ושלת לנו ביד ישעיה ואמר יען כי נגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק ממני ותהי יראתם אותי מצות אנשים מלומדה. אמר הקב"ה לישעיה, ישעיה, ראה מעשה בני, כי אינו אלא לפנים, ומחזיקים בה כאדם שמחזיק ונוהג מנהג אבותיו בידו. באים בביתי ומתפללים לפני תפלות הקבועות כמנהג אבותיהם, לא בלב שלם. הם מנקין את ידיהם ומברכים על נטילת ידים, ובוצעים ומברכים ברכת המוציא, שותים ומברכים כמו שהדבר שגור בפיהם. אף בעת שהן מברכין, אינן מתכוונין לברכני. לכן ע"כ חרה אפו ונשבע בשמו הגדול לאבד חכמת חכמיו היודעים אותו ומברכים אותו במנהג ולא בכוונה, דכתיב בתריה לכן הנני יוסיף כו' ואבדה חכמת חכמיו כו'. לפיכך הזהירו חכמים על הדבר, ואמרו עשה דברים לשם פועלם. ומעשה בא' שמת. לאחר י"ב חודש נגלה בחלום לאחד מקרוביו, א"ל בכל יום דנין אותי על שלא הייתי מדקדק לברך ברכת המוציא וברכת הפירות ובהמ"ז בכוונת הלב. ושאל לו, והלא אין משפט רשעים בגיהנם אלא י"ב חודש. א"ל אין דנין אותי בפורעניות חזקים כמו ביב"ח ראשונים, עכ"ל:

(כז) ההוגה השם באותיותיו, אין לו חלק לעוה"ב. דהיינו שקורא השם בנקודותיו כמו שהוא נקוד הוי"ד בשבא והה"א בחולם והוא"ו בקמץ, (ול"נ מדלא אמר ההוגה השם בנקודותיו, ומדאמר באותיותיו, ר"ל שאומר השם בהברת האותיות כידוע ל"ה, והוא השם המפורש) או שאומר האותיות, ואפילו רק מקצתן, דהיינו וי"ד ה"א, אלא יאמר וי"ד קה וי"ו קה. ויקראנו כאילו כתוב שם אדני ובנקודות אדני, דהיינו האל"ף בחטף פת"ח, אבל לא בפת"ח לבד או בשב"א לבד, והה"ו בחול"ם והנו"ן בקמ"ץ, וידגיש הוי"ו"ד שתהיה ניכרת יפה. רק בכוונה יכוין לשם הוי"ה. ובענין שמות המלאכים, אע"פ שכתבו בשם האר"י ז"ל שאסור להזכירם, צ"ל דזה דוקא שלא לצורך אלא שרוצה להזכיר שמותם, זה אסור. אבל בדרך תפלה ושבח כדמצינו בפיוטים, מותר להזכירם, דלא עדיף משמות הקדושים. וכן שמעתי מפי הגר"א שאמר הפיוטים כמו שנדפסו. אך בלק"ת מפורש להדיא לאיסור: